

Državni izpitni center

M 1 4 2 1 0 3 1 3

JESENSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

==== Izpitna pola 1 ====

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Ponedeljek, 25. avgust 2014

SPLOŠNA MATURA

Moderirana različica

IZPITNA POLA 1

1. Razpravljalni esej

Usoda posameznika v oblastniškem plesu

A) Vsebina (do 30 točk)

V eseju je kandidat skušal:

Točke	Primer
do 4 + do 4 + do 4	<p>♦ A pojasniti, kako in zakaj so se Maks, Möbius in Simon znašli sredi plesa brezobzirnih oblastnikov;</p> <p>za pojasnilo, kako in zakaj so se znašli sredi plesa brezobzirnih oblastnikov, npr.: Povzpetniški Kantor je povzročil gospodarski propad Maksovega očeta, zato je moral mladenič opustiti študij in se vrniti na Betajново. Doživlja se kot berača in človeka brez prihodnosti. Izgubil je vse življenjske upe, tudi njegova mladostna ljubezen, Kantorjeva hči Francka, je zaročena z drugim. Maks je ogorčen in maščevalen. Ko se Kantor ujame v njegovo past, Maks osmisli svoje življenje tako, da hoče na pot Kantorjevi neizmerni volji do moči postaviti »plot« – v povzpeticu hoče vzbuditi vest. Maks sicer sluti, da je Kantor premočan nasprotnik zanj, vendar mu človeško dostojanstvo nalaga, naj se kljub vsemu spusti in neenakopraven spopad. Tudi Möbius želi delovati kot odgovoren in pogumen človek. Zaveda se, da njegova znanstvena spoznanja lahko ogrozijo svet, zato igra norost in se prostovoljno zateče v sanatorij. Tako se odreče družini in univerzitetni karieri, a za vrati psihiatrične ustanove nadaljuje svoje znanstveno delo. Ne zaveda se, da je njegova žrtev nesmiselna, saj se je znašel v primežu tajnih služb in nore zdravnice za norce, ki hoče s pomočjo Möbiusovih znanstvenih spoznanj zavladati svetu. Simon Veber se po prekrokanem koncu tedna znajde v zavodu Svoboda osvobaja. Sprva misli, da je pridržan v zaporu zaradi alkoholizma. Razkrije pa se, da je vzrok za njegovo izolacijo preventivno delovanje oblasti. Simon je namreč zgodovinar, ki raziskuje življenje poljskega vstajnika Drohojowskega. V njegovem življenju vidi nasprotje lastne jalovosti. Preteklost je po njegovem mnenju še poznala boj, tveganje, vero in smisel, vrednote, za katere je vredno živeti. Simonovo raziskovanje vstajništva in njegove simpatije do njega so dovolj, da ga oblast izolira in ga hoče, še preden bi morda želja po vstajništvu v resnici vzkliła v njem, enkrat za vselej odvrniti od takih idej. V psihiatrični ustanovi pade Simon v roke izvajalcu oblastniških navodil, psihiatru, ki mu sprva asistira bolničar Volodja, vendar primitivni bolničar prevzame oblast in začne dirigirati nori oblastniški »špil«;</p>
do 8	<p>♦ B primerjati, v kolikšni meri so jim njihove življenjske družice v usodnih trenutkih v oporo;</p> <p>za primerjavo, v kolikšni meri so jim njihove življenjske družice v usodnih trenutkih v oporo, npr.: Nobeden od treh dramskih likov nima trdne opore v svoji družici. Francka Maksa sicer ljubi, a se pokori želji svojega očeta in se zaroči z drugim. Maksa spodbuja, naj sprejme pomoč njenega očeta in nadaljuje šolanje. S tem pokaže, da ne razume Maksovega ponosa in pokončnosti. Pripravljena je zbežati z njim, a že naslednji trenutek brez besed uboga očetov ukaz, naj odide k otrokom. Francka ve, da je oče morilec njenega ljubega, zagrozi sicer, da bo zapustila dom, a ne zbere poguma za usodno dejanje. Medtem ko je Francka pasivna in živi v strahospoštovanju do očeta, sta obe Möbiusovi družici predstavnici malomeščanske morale. Požrtvovalnost gospe Rose deluje groteskno, do ločitve od Möbiusa je požrtvovalno skrbela zanj in njune tri otroke, zdaj bo postala samozrtvujoča mati še šestim pastorkom in pomagala možu misijonarju na Marijanskih otokih. Svojega prvega moža je gospa Rose sicer finančno podpirala, a mu ni bila družica v pravem pomenu besede, saj očitno sploh ni poznala Möbiusovih stremeljenj. Maks Francki zaupa svoje življenjske stiske in dvome, gospe Rose pa ostane notranji svet njenega moža popolna neznanka. Sestra Monika vidi v Möbiusu predvsem možnost za uresničitev svoje osebne želje po ljubezni, brez fizikove vednosti se je z doktorico Mathildo von Zahnd dogovorila, da</p>

(do 4)	<p>bo Möbius izpuščen iz umobolnice, in navezala stike z njegovim bivšim učiteljem, ki naj bi pregledal Möbiusove znanstvene rokopise. Monika Möbiusa sicer ljubi, a ga ne seznanj pravočasno s svojimi načrti niti se z njim ne posvetuje, tako nezavedno pripomore k temu, da genialni fizik postane morilec, ki bo moral za vedno ostati v umobolnici. Tudi Klara v Velikem briljantnem valčku odloča o partnerjevi usodi brez dogovora z njim. Odnos med Simonom in njegovo ženo je površinski in odtujen. Klara ne samo da Simonu ni bila v oporo, ampak je celo brez njegove vednosti podpisala privoljenje za moževo hospitalizacijo, da bi ga ozdravili alkoholizma. Verjetno je po očetovih navodilih posredovala policiji tudi Simonove dnevnik. Za Klaro je očetovo mnenje očitno zelo pomembno, morda zato, ker je vpliven funkcionar. Klara Simonovega strahu in stiske dolgo ne jemlje resno, Simon ji hoče prikazati svoj položaj, a ima občutek, da ga žena sploh ne posluša, k temu prispeva tudi njeno puhanje dima in ponavljanje medmeta hej, ki ga navadno namenjamo bežnim znancem. Zanimivo je, da na odnos obeh ženskih oseb iz slovenske dramatike do njunih partnerjev močno vplivata očeta, vendar je Klara v nasprotju s Francko soodgovorna za moževo tragično usodo, saj je prišel v oblastniški mlin z njeno pomočjo; <i>zgolj za predstavitev opore življenjskih družic v usodnih trenutkih;</i></p>
do 2 + do 2 + do 2 + do 4	<p>♦ C pojasniti, kako se iztečejo usode Maksa, Möbiusa in Simona, ter presoditi, čigava usoda najpretnesljiveje prikaže nemoč posameznika v brezobzirnem plesu oblastnikov;</p> <p>za <i>pojasnilo</i>, kako se iztečejo usode Maksa, Möbiusa in Simona, in za <i>presojo</i>, čigava usoda najpretnesljiveje prikaže nemoč posameznika v brezobzirnem plesu oblastnikov, npr.: Maks se je zavedal, da je Kantor zanj premočan nasprotnik, vendar je bil prepričan, da je njegova moralna dolžnost, da skuša mogotcu zastaviti pot. Ko Kantorju ne uspe podkupiti Maksa, ga ubije, saj, kot pravi sam, mora, če hoče uspeti, brcniti vstran vsak kamen, ki mu je na poti. Möbius in Simon ostaneta v norišnici, Möbius se ne more odrešiti oblasti nore zdravnice, saj je za javnost zgolj morilec. Simona pa je Volodjevo nasilno dejanje preosebilo v poljskega vstajnika Drohojowskega, govori le še poljsko in deluje sprijaznjen s svojo usodo. Nemoč posameznika najpretnesljiveje kaže ...</p>
Skupaj	30

B) Jezik (do 20 točk)

Število besed	Jezik. p.	Slog	Zgradba
najmanj 700	do 8	do 6	do 6

Navedena merila za ocenjevanje veljajo samo za besedila v predpisanem obsegu.

Če pri *Vsebini* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

2. Razlagalni/interpretativni esej

Ivan Cankar: *Kralj na Betajnovi* (odlomek)

Ivan Cankar: *Kralj na Betajnovi*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007. 102–105.

A) Vsebina (do 30 točk)

V eseju je kandidat skušal:

Točke	Primer
do 6	<p>♦ A pojasniti, kateri dogodki so privedli do Kantorjevega in Franckinega čustvenega stanja v odlomku;</p> <p>za pojasnilo, kateri dogodki so privedli do Kantorjevega in Franckinega čustvenega stanja v odlomku, npr.: V odlomku se skuša Kantor približati svoji hčeri Francki po tem, ko je umoril Maksa Krnca, ki mu je stal kot kamen na poti do velikega cilja, postati poslanec v državnem zboru. Maksa je hotel prisiliti, da bi se mu sam umaknil s poti, vendar mladi vagabund na to ni pristal, čeprav je slutil, da je Kantor zanj premočan nasprotnik. Mogočnej z Betajnovce je kasneje v noči, v kateri je gostil svoje podpornike, vzel puško, ki jo je Franc Bernot pozabil v njegovi hiši, ter z njo ustrelil Maksa. To zločinsko dejanje ni ostalo prikrito družini, ki je slišala strel, eden od sinov pa je tudi videl očeta s puško v roki. Čeprav Kantor takoj po umoru družinske člane ustrahuje in jih skuša prisiliti, da bi sprejeli njegovo resnico, se v strahu in grozi pred okrutnostjo očeta in moža vsi odvrnejo od njega. Zavrnitev družine Kantorja prizadene. Ko mu dva dni po umoru Francka v sobo prinese vino in šunko, se skuša z njo pogovoriti. Vendar je njo njegov zločin še posebej pretresel, saj je bila v Maksa zaljubljena in je celo razmišljala o skupni prihodnosti z njim;</p>
do 3 + do 3 + do 6	<p>♦ B predstaviti njuno čustveno stanje ter ga ponazoriti z jezikovnimi in s slogovnimi sredstvi iz odlomka;</p> <p>za predstavitev njunega čustvenega stanja ter za ponazoritev z jezikovnimi in s slogovnimi sredstvi iz odlomka, npr.: Prvo srečanje med Kantorjem in Francko po umoru Maksa Krnca je zaznamovano z razdvojenostjo, s strahom, z negotovostjo in s stisko. Kantor se zaveda, da je cena za dosego cilja visoka, saj se ga družina izogiba in mu dejanje očita. V odlomku išče stik s hčerjo, strah ga je, kar razberemo iz didaskalij, hkrati pa skuša uveljaviti svojo avtoriteto, saj z njo govori tudi »zapovedujoče«. Njegove replike so daljše kot Franckine, saj jo hoče prepričati o svoji resnici. Njegovo negotovost kažejo vprašalne povedi, s katerimi sprašuje hčer po njenem počutju, kar zanj ni običajno (»Kaj ti je, Francka? Ali ti je dolgčas po Nini?«). O umoru govori le posredno z metaforo krvave in umazane roke (»Ali se ti zdi, da je umazana, da je moja roka krvava?«). Ve namreč, da je to vzrok, da se ga hči izogiba in mu noče pogledati v obraz. Negotovost in stisko nakazujejo tudi pogosti zamolki, ki jih kaže raba treh pik. Veliko je tudi vzkličnih povedi, ki kažejo Kantorjevo stisko in razburjenost, ko želi Francko prepričati, da je tako ravnal tudi zaradi družine, ki bi ji rad zagotovil lepo življenje. Od hčere zahteva, da se z njim veseli »bogastva in življenja«, in jo prosi za ljubezen in usmiljenje. Francka je v veliki stiski, saj je bila v Maksa Krnca zaljubljena. Strah jo je, ne želi si očetove bližine: ne pogleda mu v obraz in izogiba se njegovemu dotiku. Njene replike so kratke. Kljub strahu in tesnobi da očetu jasno vedeti, da se ne strinja z njegovim dejanjem in da ga ne zmore sprejeti. To kažejo tudi njene vzklične povedi: »Jaz ne maram bogastva ... strah me je tega bogastva!« in »Ne morem pozabiti, oče!« Odlomek se zaključi s Franckino zavrnitvijo očeta. Tako kot se on ni nikoli nikogar usmilil, se tudi ona ne more usmiliti njega;</p>

do 8	<p>♦ C primerjati Kantorjev odnos do hčere v odlomku z odnosom, ki ga ima do nje v nadaljevanju drame;</p> <p>za primerjavo Kantorjevega odnosa do hčere v odlomku z odnosom, ki ga ima do nje v nadaljevanju drame, npr.: Kantorja v odlomku opazujemo v trenutku šibkosti, zato je tudi njegov odnos do hčere drugačen kot v nadaljevanju drame. V odlomku išče njeno bližino, želi si njenega razumevanja, prosi jo za ljubezen in usmiljenje, v odnosu do nje čutimo njegov strah, zadrego in stisko. Ko mu pove, da bo odšla stran za vedno, jo moleduje, naj ostane, saj si je vest otežil tudi zaradi nje. Želel je, da bi z veseljem in s ponosom zrla na kraljestvo, ki ga je ustvaril tudi za bližnje. V nadaljevanju drame Kantor spet pokaže svoj pravi obraz. Priznal je sicer svoj zločin, kakor je od njega pričakovala družina, vendar resnice nihče ni sprejel. Ker ni nihče verjel njegovemu priznanju, se je vdal v božjo voljo, kakor pravi sam. Ko mu Francka ponovno pove, da mora oditi, se ji posmehuje. Njen odhod ga ne more več prizadeti, saj ima v svojih rokah nepredstavljivo moč. Počuti se kot pravi kralj na Betajnovi, je nedotakljiv, saj ga trški veljaki v vsem podpirajo. Družine, ki bi mu bila v čustveno oporo, ne potrebuje več. Zato se tudi do Francke obnaša drugače kot v odlomku: posmehljivo, arogantno in brezčutno. Hčere ne spoštuje, ne verjame, da ima dovolj poguma za odhod; zaveda se, da so vsi, tudi ona, odvisni od njega in zato privezani nanj;</p>
do 4	<p>♦ Č izraziti mnenje o Kantorju kot očetu;</p> <p>za mnenje o Kantorju kot očetu, npr.: Menim, da je Kantor kot oče ...</p>
Skupaj	30

B) Jezik (do 20 točk)

Število besed	Jezik. p.	Slog	Zgradba
najmanj 700	do 8	do 6	do 6

Navedena merila za ocenjevanje veljajo samo za besedila v predpisanem obsegu.

Če pri *Vsebin* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

Opozorilo!

- Ocenjevanje nalog z **manj kot 600 besedami**:

a) *Vsebina*: točke so dodane po točkovniku.

b) *Jezik*: število možnih točk za jezikovno pravilnost, slog in zgradbo se ustrezno zniža, in sicer:

Število besed	Jezik. p.	Slog	Zgradba
600–450	do 6	do 5	do 5
449–300	do 4	do 4	do 4
299–150	do 2	do 2	1
pod 150	1	1	0

Če pri *Vsebini* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

- Pisanje imena: Krnec, Krnca; upoštevamo tudi Krneca, vendar dosledno.
- Poimenovanje splošnih likov z malo ali veliko začetnico, vendar dosledno, npr. župnik/Župnik, sodnik/Sodnik ...
- Upoštevamo zapis imena Möbius/Moebius.